

Oorlogspaarden - Deel 2. Enkele gegevens over paarden en muilieren in Wereldoorlog I en II

Horses in wartime - Part 2. Some aspects of the use of horses and other Equidae, mainly mules, in Worldwar I and II

J. De Smet

Diergeneeskundig Verleden, Faculteit Diergeneeskunde, Universiteit Gent,
Salisburylaan 133, B-9820 Merelbeke

j-desmet@skynet.be

SAMENVATTING

Ook tijdens de Eerste en zelfs de Tweede Wereldoorlog bleven paarden uiterst belangrijk. Trekpaarden en ook kruisingen met ezels, vooral muilieren, werden ingezet om zware artilleriestukken en ander wapentuig naar de frontlinies te trekken en te dragen. Ook voor andere logistieke taken werden ze gebruikt, bij de levensnoodzakelijke bevoorrading van troepen in loopgraven, evengoed als in snel oprukkende (of aftrekkende) bewegingen. In bewegingsoorlogen konden paarden ingezet worden bij verkenningsopdrachten. Dit tweede deel over oorlogspaarden begint met een korte beschrijving van de strak gereguleerde verzorging van paarden in vreedetijd. Tussen 1914 en 1918 stierven alleen al in de West-Europese oorlogsgebieden meer dan acht miljoen paarden en muilieren ten gevolge van verwondingen, uitputting of besmettelijke ziekten. De grootste verliezen traden op bij de artilleriepaarden. In heel de oorlog gingen 484.000 Britse paarden verloren of *one horse for every two men*. Moeilijk behandelbare infectieuze ziekten als schurft veroorzaakten aanzienlijke verliezen. In de Tweede Wereldoorlog werden paarden bijna uitsluitend voor logistieke doelen gebruikt. Zoals in de Eerste Wereldoorlog moesten de paarden grote afstanden afleggen en was er te weinig voeder en slechte verzorging. De sterfte was dan ook groot. Het Duitse leger beschikte over 2.500.000 tot 2.750.000 paarden. De verliezen worden geschat op 1.500.000 tot 1.750.000. Dit was minder dan in de Eerste Wereldoorlog, wellicht door een betere veterinaire verzorging. Initiatieven zoals The blue Cross ter bescherming van dieren ontstonden tijdens de oorlogen, net als de tegenhanger voor mensen, het Rode Kruis. Slechts sporadisch werd een gedenkteken opgericht voor de vele paarden en muilieren die op de slagvelden aan hun eind kwamen.

ABSTRACT

Although cavalry attacks were no longer possible after the introduction of fire arms, horses were still important in warfare during World War I and even II. Draught horses and interspecies cross breeds, mainly mules, continued to be used for logistic purposes, and even in front lines to move heavy guns to trenches. Although troops were well trained in peace time in the daily care of horses, infectious diseases such as scabies (scab), difficult to treat, caused heavy losses, as did other infections, malnutrition, exhaustion and wounds. The importance of disinfection and aseptic surgical techniques was recognized, but the newly introduced antibiotic treatments were not yet available or scarce. From 1914 to 1918 on, over eight million equids, mainly in the artillery units, died on het Western Front. British troops lost about 480.000 animals: 'one horse for every two man'. In the Second World War horses were exclusively used for logistic purposes, but they had to travel over long distances, and were inadequately fed and handled. Possibly because of better veterinary care, mortality was not as high as during the First World War, but was still considerable. The German armies for instance, lost 1,500,00 to 1,750,000 on a total of 2,500,000 to 2,750,000. Also during wartime, initiatives to promote better treatment of animals were taken, resulting in flourishing societies for protecting animals, such as The Blue Cross. A few monuments were erected in memory of animal war victims.

VERZORGING VAN DE PAARDEN IN VREDESTIJD

Net geen honderd jaar, tussen 1815 en 1914, was ons land vrij van oorlog. Het 'paardenvolk' in de kazernes kreeg intussen strikte instructies opgelegd voor de dagelijkse zorg van de legerpaarden. Ze moesten twee keer per dag geroskamd worden, de hoeven moesten verzorgd worden en de hoefijzers geïnspecteerd. Dit nam telkens een uur in beslag. De ruiter was tevens verantwoordelijk voor het voeder en het water van het hem toegewezen paard. Het paard kon drinken tijdens het roskammen.

Een reglement uit 1898 maakte een onderscheid tussen een rantsoen in vreedestijd en een rantsoen in oorlogsomstandigheden. Het voederrantsoen bedroeg 3,5 tot 5 kg haver per dag, aangevuld met hooi en stro. Dit rantsoen was verdeeld over zes voederbeurten. In de vroege morgen kregen de paarden het eerste derde van het hooi. Na het roskammen werd het eerste derde van de haver gegeven en het eerste kwart van het stro. Vervolgens trokken paarden en ruiters op exercitie. Bij terugkomst kregen ze het tweede kwart van het stro, en op de middag het tweede derde van de haver. Na de roskambeurt van 's namiddags kregen de paarden het tweede derde van het hooi. 's Avonds werd het laatste derde van de haver en het hooi gegeven en de rest van het stro. Bij warm weer was er nog een extra drinkbeurt 's avonds, vóór de paarden hun haver kregen (Hoeck, 2014).

Met de paarden werd dagelijks geoefend. De normale snelheid op stap bedroeg 100 meter per minuut, de snelheid van de draf was 200 tot 220 meter per minuut. De verlengde draf die uitzonderlijk werd uitgevoerd over kleine afstanden mocht niet meer bedragen dan 300 meter per minuut. De verlengde draf werd meestal vervangen door de galop, aan 300 meter per minuut. Voor de rijdende artillerie op oefening bedroeg de normale snelheid op stap 110 meter per minuut, de snelheid van de draf was 250 meter per minuut. De snelheid van de gewone galop bedroeg 350 meter per minuut, van de verlengde galop 450 meter per minuut (Ministerie van Landsverdediging, 1933). Op oefening begrepen de paarden de bevelen soms even goed als de soldaten. Zo begonnen ze onmiddellijk te 'kappen' zodra de sonnerie voor het eten geblazen werd. Als een paard zijn ruiter verloor gebeurde het niet zelden dat het in galop terugkeerde naar zijn stal in de kazerne. Straatjongens raapten de mestballen op en laadden ze in hun kruiwagen (Cafmeyer, 1962).

Als de paarden na de oefening bezweet waren, moesten ze uit de tocht gehouden worden. De ruiter wreef zijn paard droog en onderzocht de hoeven op nageltred. Hij rukte aan de hoefijzers om na te gaan of ze nog goed aan de voet vastzaten en er geen nagels ontbraken (Hoeck, 2014). Als scherpe voorwerpen doorheen het hoorn van de zool of de straal staken moest de ruiter dit onmiddellijk verwijderen en in afwachting van de komst van de paardenarts een voetbad ge-

ven of een pleister van zemelen of lijnwaadzaad leggen. Vervolgens werden de benen, in het bijzonder de kogel, geïnspecteerd. De paarden werden onderzocht op eventuele kwetsuren ten gevolge van wrijvingen of drukkingen. Een paard dat een kneuzing of zwelling onder het zadel vertoonde, of een wonde door het tuig veroorzaakt, werd een kompres opgelegd met azijnwater of met een adstringerend mengsel, bestaande uit een oplossing van 25 gram gekristalliseerd loodacetaat en 5 gram aluin per liter water. Als het letsel tijdens een oefening vastgesteld werd beperkte men zich noodgedwongen tot een natgemaakte graszode. Het paard mocht in elk geval maar bereden worden na volledig herstel. Als dit niet mogelijk was werd een dubbele viltlaag onder het zadel gelegd met een opening om het gekwetste deel te beschermen (Ministerie van Landsverdediging, 1933).

Bij de artillerie liet de stukrijder van het achterspan bij elke halte de disselsteun neer en hij maakte de hamen (garelen) los. Bij warm weer werd het vuil en het zweet van de gareelkussens met een natte spons verwijderd. De stukrijders van het voor- en middenspan deden hetzelfde met de borstriemen van de voorpaarden. Men maakte van de halten gebruik om de paarden matig te laten drinken. Daartoe moest de stukrijder de neusriem en de kinketting losmaken. Als de paarden tegelijk ook haver kregen, werden de stangen van het mondstuk weggenomen. Ook het paardentuig werd bij elke halte geïnspecteerd en indien nodig weer in orde gebracht. Achterpaarden die zich kwetsten aan het gareel moesten een tijdlang als rijpaard gebruikt worden. Voorpaarden die zich kwetsten aan de borstriem werden met een gareel aangespannen of als rijdier gebruikt. Bij bijdehandse paarden met blaren onder het zadel werd de deken onder het zadel meerdere keren opgevouwen, ofwel werden ze vandehands ingespannen (Ministerie van Landsverdediging, 1933).

Na aankomst op een etappeplaats werden de paarden op stap naar de stallen geleid. De ruiter bond zijn paard kort vast, nam het bit af, maakte de singel los, verwijderde de trekтуigen en het zadel en wreef het paard met stro droog. Rug, schoft, schouders en borst moesten op verwondingen geïnspecteerd worden. De ruiter gaf hooi en stro en zette alvast het water klaar. Vervolgens bracht hij zijn persoonlijke spullen naar het kantonnement, om na een half uur naar de stal terug te keren. De paarden waren intussen afgekoeld. De ruiter liet zijn paard drinken en gaf haver (Ministerie van Landsverdediging, 1933).

Ook ongedierte werd opgespoord. Van zodra een paard zich begon te wrijven, werd het ingesmeerd met 2 à 4% opgeloste creoline. Met dezelfde oplossing werden ook de borstels en roskammen behandeld. Als een paard ziek was, moest dit gemeld worden aan de wachtmeester met wekdienst. Het was echter de officier van wacht die besliste of het nodig was de paardenarts erbij te roepen. Niet dringende gevallen werden naar de dagelijkse consultatie van de paardenarts geleid. In afwachting werd het zieke paard op stal gezet. Het kreeg een deken op de rug, vooral als

het rillingen begon te vertonen of hoestte. Het paard kreeg stro en er werden zemelen of gerstenmeel in het drinkwater gemengd (Ministerie van Landsverdediging, 1933).

In geval van koliek moest het paard in afwachting van de komst van de paardenarts krachtig met stro gewreven worden. Als het paard hierbij aanstalten maakte om te gaan liggen moest ermee heen en weer gewandeld worden. Men gaf 30 tot 40 gram zwavel-ether in een fles water op. Te velde liet men het paard een stuk met brandewijn doordrongen brood innemen. Sterke koffie of warme melk waren soms ook goed. Bij hoefbevangenheid (*fourbure*) leidde de ruiter het paard naar het bad, in afwachting van de komst van de paardenarts of de hoefsmid. Te velde, bij gebrek aan een rivier of poel, stak hij de benen in potaarde, die met azijnwater vochtig gehouden werd. Bij vermoeden van een besmettelijke ziekte werd het paard meteen van de gezonde paarden afgezonderd. De twee geburen van het zieke paard werden niet van de groep weggenomen, maar werden toch alleen gezet en bijzonder bewaakt. De ontruimde stalplaats moest terdege ontsmet worden, evenals het paardentuig en de dekens. De zieke paarden mochten de stal niet uit en werden door steeds dezelfde manschappen verzorgd. Het benodigde materiaal mocht enkel voor deze paarden gebruikt worden (Ministerie van Landsverdediging, 1933).

Omdat er grote aantallen paarden beslagen moesten worden, waren er per vijftig paarden twee hoefsmeden voorzien. Een hoefijzer ging dertig tot veertig dagen mee. In de kazerne werden de paarden beslagen in de garnizoenssmidse; op verplaatsing gebeurde dit in een mobiele veldsmidse die door paarden getrokken werd. De hoefsmeden moesten ook de paardenarts bijstaan (Vanthemsche, 2009).

EERSTE WERELDOORLOG

In oorlogstijd veranderde alles. Voor de legerpaarden was de regelmaat van het garnizoensleven plots verdwenen. Ze moesten beproevingen doorstaan die ze niet kenden, kregen weinig eten en geen verzorging (Hoeck, 2014), wat in schril contrast stond met de nauwgezette instructies in vredestijd. Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog had het Belgische leger veel meer paarden nodig. Er werden paarden en muil dieren aangekocht in de IJzestreek, in Frankrijk en Groot-Brittannië en vooral in de Verenigde Staten. Het aantal legerpaarden steeg van 21.500 in december 1914 tot 34.000 in november 1918 (Van De Sompel, 2016). Het leger ging ook paarden, tegen betaling, opeisen. Dit bracht heel wat stress teweeg bij de burger- en de landbouwpaarden: rijpaarden moesten trekdienst doen, een paard dat gewoon was alleen te trekken, kreeg plots onbekende paarden naast zich, of het kreeg plots een ruiter op zijn rug (Baratay, 2014). Door de massale opeising van paarden door het Belgische en weldra ook door het Duitse leger werd beslag

Figuur 1. Britse cavalerie in de Eerste Wereldoorlog.

Figuur 2. Franse cavalerie in de Eerste Wereldoorlog.

gelegd op essentiële werkkrachten die de bevolking nodig had in de landbouw (Figuur 1). Tevens werd de mobiliteit van de burgers, die op paarden gebaseerd was, aan banden gelegd. Paarden die ongeschikt bevonden waren voor de militaire dienst, moesten deze taken overnemen, maar door de voortdurende inbeslagnames van het voeder kregen ze spoedig met ondervoeding te maken (Vanthemsche, 2009).

In de Eerste Wereldoorlog werden ongeveer tien miljoen paarden en muil dieren ingezet op het westelijk front. Engeland had in 1914 plots 140.000 paarden nodig, die overal ter wereld aangekocht werden (Figuur 2). Engeland en Frankrijk kochten alleen al in de Verenigde Staten 65.000 paarden en muil dieren. Het Duitse leger beschikte over 82.500 paarden, met nog 11.000 in de depots (Slob, 1987). Tijdens de offensieven van 1914 moesten de cavaleriepaarden vaak vijftig tot honderd kilometer per dag afleggen, bij geforceerde marsen soms meer (Figuur 3). Volgens de instructies van het leger (in vredestijd) was dertig à veertig kilometer per dag het maximum, bovendien onderbroken door rustpauzes. In de oorlog werden de paarden soms dagenlang niet afgezadeld (Baratay, 2014). In de bewegingsoorlog was de cavalerie nog belangrijk voor verkenningsopdrachten en achtervolgingen. In de aanval werden ze zelfs nog als stormeenheid ingezet. Zo beval de Britse generaal Douglas Haig (1861-1928) op 14 juli 1916 een charge van de cavalerie aan de Somme: ze werden door de Duitse machinegeweren aan flanden geschoten (Ellis,

Figuur 3. Oproepingsbevel van de bezetter om de paarden te presenteren.

Figuur 4. Vimy, 1917.

Figuur 5. Passendale, 1917.

2004). Toen het front zich op het einde van 1914 stabiliseerde en de loopgravenoorlog begon, verviel het nut van de cavalerie. De paarden werden voor andere doeleinden gebruikt en veel ruiters werden bij andere wapens ingedeeld. Ze waren meteen ook hun 'elitestatus' kwijt. Wie kans zag verwisselde de cavalerie voor de nog prille luchtmacht (Vanthemsche, 2009).

In het begin van de 20ste eeuw was het leger voor vervoer en trekkracht nog helemaal op paardenkracht aangewezen. Bij de artillerie trokken paarden de zware kanonnen door de modderige bodem. Ze werden nauwelijks uitgespannen. Paarden die ingezet werden voor de bevoorrading, moesten de troepen volgen met materiaal en munitie (Figuur 4 en 5). De veldkeuken werden door paarden naar de rand van het slagveld getrokken. Muil dieren en ezels brachten te midden van het oorlogsgeweld continu lasten aan op hun rug (Vanthemsche, 2009). Tijdens de bewegingsoorlog werden de paarden al onregelmatig gevoederd en ook in de stabilisatieperiode was het voeder gerantsoeneerd. Zo kregen paarden die gekwetst waren minder voeder omdat ze niet moesten werken. Haver werd duur en was steeds moeilijker te vinden. De paarden moesten wennen aan nieuw voeder als zemelen, bonen en gerstafval uit brouwerijen (Baratay, 2014).

De oorlogsomstandigheden zorgden voor veel stress bij de paarden, die door een verzwakt immuunsysteem vatbaarder werden voor infecties. Rust werd de paarden niet gegund. Meestal bleven ze in weer en wind buiten staan. De paarden raakten uitgeput, met sterfte vooral door belasting en voedergebrek. Het paardentuig veroorzaakte kwetsuren, vooral in de offensieven van 1914 en 1918. Standaardzadels die niet op de lichaamsbouw aangepast waren, drukten op de paardenrug en de trekpaarden hadden vaak af te rekenen met een slechte afstelling van het gespan. Zadel- en tuigdruk zonder behandeling gaf aanleiding tot schoffstels. Paarden die de loopgraven moesten bevoorraden, kregen ulceruze of epizoötische lymfangitis (Devos, 1972). De hoeven verweekten door het voortdurend stappen in de modder en raakten beschadigd. Veel paarden verloren hun hoefijzers en mok op de onderbenen was een veel voorkomende aandoening. Ontstoken kloven in de huid onttaarden in etterende abscessen en necrose. De paarden kregen gewrichtsproblemen en paarden die mankten of verlamd raakten, waren een algemeen beeld in de oorlog (Baratay, 2014).

Het aantal paarden dat gewond raakte bij de gevechten, is verwonderlijk genoeg niet zo groot; in het Brits leger tot 15%. In de campagnes van 1914 waren vooral kogelwonden de oorzaak, later waren het vooral granaatslagen. Als de paarden het overleefden, moesten ze vaak verder werken met de kogel of de granaatsplinter nog in hun weefsels. Vooral in het Franse leger werden paarden nog vaak als machines beschouwd, met een uitval tot 40%. Paardenlazzetten waren in het begin van de Eerste Wereldoorlog niet algemeen. Wonden veroorzaakt door wapens waren dikwijls alleen operatief te behandelen. Enkel de

paarden die met zekerheid gered konden worden, kregen verzorging. Zwaar gekwetste paarden werden ter plekke doodgeschoten (Baratay, 2014). In veel gevallen belandden ze in de mobiele slagerijen achter het front (Figuur 6).

Vanaf april 1915 werden de paarden ook het slachtoffer van de gasaanvallen. In het begin werd chloorgas gebruikt, tegen het einde van 1915 ook fosgeen. De irriterende gassen veroorzaakten brandwonden en tastten keel en longen aan. Paarden die in de frontlinie stonden stierven snel (Baratay, 2014). Vanaf juli 1917 werd ook het beruchte mosterdgas of yperiet gebruikt. Ook voor paarden werden geschikte gasmaskers gemaakt (Figuur 7). Tussen 1916 en 1918 werden ruim tweeduizend paarden door oorlogsgassen vergiftigd (Kip en Pierik, 2014). Paarden die door een met yperiet besmette zone trokken of geraakt waren door yperietpatten, mochten niet met de blote handen aangeraakt worden. De benen en de geraakte delen werden met wanten ingewreven met droge chloorkalk. Bij gebrek aan chloorkalk moest wassen met zeep (of zelfs zonder zeep) volstaan (Ministerie van Landsverdediging, 1933).

Verschillende Britse verenigingen en hulporganisaties trokken zich het lot van de oorlogspaarden aan en leverden verzorgingspersoneel, voeder en geneesmiddelen (Figuur 8). In 1897 werd *Our Dumb Friends League* gesticht, die zich inzette voor de vele werkpaarden in Londen (Egter van Wissekerke, 2010). In 1912 werd de *Blue Cross Fund* opgericht, als tegenhanger van het Rode Kruis (voor de militairen) en het Groene Kruis (voor de burgers), die zich vanaf begin 1916 inzette voor de gewonde paarden in de Eerste Wereldoorlog (Devriese, 2014, 2019).

Tijdens de bewegingsoorlog werden veeartsenijkundige infirmerieën (*Infirmières Vétérinaires d'Armée*) opgericht om de gewonde paarden te verzorgen. Die trokken mee achteruit met het leger: van Antwerpen naar Brugge en dan via Oostende en Nieuwpoort tot in het laatste stukje onafhankelijk België achter de IJzer. Er was een belangrijke paardeninfirmerie in Loon-Plage bij Duinkerke (Noord-Frankrijk). De paarden werden soms per trein vanuit Adinkerke naar de infirmerie vervoerd. Ongeveer de helft kon na verzorging weer in dienst komen. In het laatste oorlogsjaar was er een acuut tekort aan voeder, hooi en stro. Ook in het bevrijdingsoffensief waren nog veel paarden nodig om de vijand te verdrijven. In het niet meer bezette deel van West-Vlaanderen werden nog zoveel mogelijk paarden opgeëist (Van De Sompel, 2016).

BESMETTELIJKE ZIEKTEN IN DE EERSTE WERELDOORLOG

Na de winter van 1914-1915 nam het aantal paarden met schurft voortdurend toe en dat bleef zo tot het einde van de oorlog. Door troepenverzamelingen en -verschuivingen gebeurde de verspreiding heel snel,

Figuur 6. Dode paarden worden afgevoerd.

Figuur 7. Gasmaskers in de Eerste Wereldoorlog.

zeker bij ondervoeding en beperkte zorg. In 1916 moesten hele paardenbestanden van het front gehaald worden, waarvan vele in het burgercircuit terechtkwamen waar ze de aandoening verder verspreidden. Schurft werd ook het Duitse leger ingeslept door buitgemaakte Russische paarden en contacten met Oostenrijk-Hongarije. De schurftuitbraken leidden tot een massaal gebruik van mijtendodende middelen, tot de voorraad op raakte. Begassing met zwaveldioxide moest de oplossing brengen, ook bij de Britse en Franse troepen (von den Driesch, 2003).

Kwade droes (*Burkholderia mallei*) was de gevaarlijkste oorlogsziekte. Malleus kon op het einde van de 19de eeuw ingedijkt worden door de ontwikkeling van de malleïnetest, een overgevoelheidsreactie om besmette paarden en dragers te onderscheiden van de gezonde dieren. Malleïne wordt intradermaal in het onderste ooglid ingespoten. Bij besmette dieren is er zwelling van het ooglid en ontstaat conjunctivitis. Bij de invoering van de verplichte malleïnisatie na 1890 bleek ruim de helft van de paarden drager te zijn. Echter, niet alle reagerende paarden werden afgeslacht, wat tot nieuwe uitbraken leidde in de Boerenoorlog in Zuid-Afrika en de Eerste Wereldoorlog. Zieke dieren die achtergelaten werden, zorgden dan weer voor besmettingen bij de paarden van boeren en burgers. Door ontoereikende controle van de paarden brak

Figuur 8. Een geromantiseerde weergave van de paardenzorg in het Britse leger, achter het front in 1916.

kwade droes in de bewegingsoorlog toch weer door, om in de stellingenoorlog weer af te nemen (von den Driesch, 2003). Vooral in 1914 en 1915 waren er veel malleusepidemieën en tussen augustus en november 1915 moesten nog heel wat paarden wegens kwade droes afgemaakt worden.

Ook goedaardige droes (*Streptococcus equi*) werd ingeslept bij de jonge paarden. De symptomen zijn etterige neusuitvloei met etterende lymfeklieren die abcederen. Droes had de naam goedaardig te zijn, zodat veterinaire hulp vaak niet ingeroepen werd. Zo kon de ziekte zich in het begin van de Eerste Wereldoorlog alarmerend verspreiden. Consequente isolering in de paardenlazareten was nodig om de besmettingen in te dijken. Daar was enkel een symptomatische behandeling mogelijk (von den Driesch, 2003).

Ook infectieuze anemie kwam voor, met een massale destructie van rode bloedcellen (Devos, 1972). ‘Borstziekte’ of fibrineuze pneumonie (*pleuropneumonia contagiosa*) werd behandeld met Salvarsan, dat ook gebruikt werd tegen syfilis. In de bewegingsoorlog was de verspreiding eerder traag, want zieke paarden konden niet meegenomen worden. In de stabilisatieperiode nam het aantal zieke paarden toe, zodat de voorraden Salvarsan op raakten. Vanaf 1916 verloor de ziekte haar belang (von den Driesch, 2003).

Tussen 1914 en 1918 stierven aan het westelijk front meer dan acht miljoen paarden en muilieren ten gevolge van verwondingen, uitputting of besmettelijke ziekten. In 1917 telde het Engelse leger over de verschillende fronten meer dan één miljoen paarden en muilieren. Aan het westelijk front lieten er ongeveer 256.000 het leven. De grootste verliezen traden op bij de artilleriepaarden. In heel de oorlog gingen 484.000 Britse paarden verloren of *one horse for every two men* (Devriese, 2011a, 2019).

DE LAATSTE ACTIES VAN DE CAVALERIE

De Eerste Wereldoorlog bracht een ommekeer tewege. De cavalerie werd geleidelijk gemotoriseerd.

Als er een bres in het front geslagen moest worden, bleef dit de taak van de cavalerie, maar dan in de gepantserde vorm. De lansen raakten op de achtergrond, de artillerie hield het wat langer uit, maar ook zij zouden op de duur hun paarden verliezen. Het einde van de cavalerie was nabij. Alleen voor de logistiek bleven paarden onontbeerlijk.

Een van de laatste charges van de cavalerie in West-Europa was de slag van de Zilveren Helmen in Halen op 12 augustus 1914. Een Duits eskadron kurasiers met geheven blanke sabel werd door de machinegeweren van de Belgische cyclisten en karabiniers afgeslacht. Vierhonderd paarden werden gedood. Op 15 september 1916 kondigde de eerste Engelse tank aan de Somme de opvolger en tegelijk het einde van de cavalerie te paard aan. In Frankrijk vond de laatste charge van de cavalerie plaats op 2 juni 1918 in de buurt van Soissons, met een vijfhonderdtal Russische Kozakken, die toegevoegd waren aan het Franse koloniale leger. De charge van het 1ste regiment gidsen bij Burkel op 19 oktober 1918 was de laatste actie van de cavalerie in België (Hoeck, 2014).

NA DE EERSTE WERELDOORLOG

Na de Eerste Wereldoorlog verminderde het aantal paarden in het leger. In 1923 was het aantal bijna gehalveerd tot 19.884. Er werden paarden uitgeleend aan de landbouwers, maar veel paarden werden voor de bezetting van het Ruhrgebied weer opgevorderd. Ter vervanging werden voor de aardappel- en bietenoogst paarden in Engeland aangekocht. Ook Duitse paarden kwamen als restitutie naar België om ingezet te worden in de landbouw en industrie. Die paarden lagen aan de oorsprong van de dourine-uitbraken (*Trypanosoma equiperdum*) in 1921 en 1922 (Devriese, 2015, 2019).

In het bezette Ruhrgebied was er nog tot in 1929 een veterinaire infirmerie in Aken. Na de terugkeer van de troepen uit Duitsland werd de paardeninfirmerie in Antwerpen opgedoekt en verplaatst naar het kamp van Brasschaat. Ook de opleiding van de militaire hoefsmeden werd van de cavallerieschool in Ieper naar Brasschaat overgeheveld. Vanaf 1925 kwamen de mechanisch gefabriceerde hoefijzers in circulatie, die nog enkel verder afgewerkt moesten worden. Tijdens de schietoefeningen in de kampen van Beverlo en Elsenborn bleef de diergeneeskundige dienst verzekerd. Op het einde van 1930 brak onder de legerpaarden een epidemie uit van besmettelijke pneumonie. En tijdens de mobilisatie was er nog een epizoötische schurftepidemie. De motorisering van de krijgsmacht, vooral in de periode 1934-1938, betekende het einde van de klassieke ruitery. Het paard werd een soort statussymbool voor de hoogste officieren en ook bij de artillerie werd het paard als trek-dier vervangen. Alleen de rijkswacht bleef verder met paarden werken (Van De Sompel, 2016).

PAARDEN IN DE TWEEDE WERELDOORLOG

In 1939 voerde de Poolse cavalerie nog charges uit tegen Duitse tanks. In de slag om Moskou (1941-1942) werden Russische cavaleristen door de Duitse artillerie verpletterd. In de slag bij Stalingrad (1942-1943) gingen 50.000 à 60.000 paarden verloren. Ze werden door de hongerige troepen opgegeten (Kip en Pierick, 2014). In de Tweede Wereldoorlog werden paarden echter meestal voor logistieke doelstellingen gebruikt. Ook de infanterie had dus veel paarden nodig. Zoals in de Eerste Wereldoorlog moesten de paarden grote afstanden afleggen, en was er weinig voeder en verzorging. De sterfte was dan ook groot. Het Duitse leger beschikte over 2.500.000 tot 2.750.000 paarden. De verliezen worden geschat op 1.500.000 tot 1.750.000 (Devriese, 2011a, 2019). Dit was minder dan in de Eerste Wereldoorlog, wellicht door een betere veterinaire verzorging. In augustus 1945 had het Amerikaans leger, hoewel sterk gemotoriseerd, nog 41.600 paarden en muilieren. In december 1943 was het aantal met 60.170 het grootst (Slob, 1987).

MONUMENTEN VOOR DE OORLOGSPAARDEN

Hier en daar werden gedenktekens opgericht, zoals in Middleburg (Virginia) voor de gesneuvelde paarden in de Amerikaanse burgeroorlog (1861-1865). Er is ook een monument voor de gestorven paarden in de slag van Little Big Horn (Montana) in 1876. Diverse monumenten bewijzen eer aan de 400.000 gesneuvelde paarden en muilieren in de Zuid-Afrikaanse Boerenoorlog (1899-1902). In 1906 al werd een *Drinking Fountain* opgericht in Surrey (Zuid-Engeland). Ook het gedenkteken in Winchester (Zuid-Engeland) is heel bijzonder: een stenen drinkbak, waarin bloemen gezaaid worden (Egter van Wissekerke, 2010). In Port Elisabeth (Zuid-Afrika) staat eveneens een monument voor de dode paarden en muilieren in de Boerenoorlog. In Chipilly (Somme) werd in 1922 een memorial voor de 58th British Division ingehuldigd: *Soldat Britannique et son Cheval blessé* (Figuur 9). Het *Animals in War Memorial* bij Hyde Park in Londen werd opgericht in 2004 voor alle dieren die sneuvelden in de conflicten van de 20ste eeuw (Vanthemsche, 2009; Devriese, 2019) (Figuur 10).

REFERENTIES

Baratay E. (2014). Dierenleed in de oorlog. In: *14-18, Dit is onze Geschiedenis*. Davidsfonds, Leuven.

Brabant W., Hoeck P., Warnauts J.P., Deleers J., Guérin J.P., Bara X. (2014). *De Belgische Cavalerie door de Eeuwen heen*. Editions du Perron, Luik.

Cafmeyer, M. (1962). Als de lansen te Brugge lagen. De kazernes aan de Kruispoort. *Biekorf* 63, 169-175 en 204-212.

Figuur 9. Chipilly (Somme). *Soldat Britannique et son Cheval blessé*.

Figuur 10. Het *Animals in War Memorial* in Londen.

Devos A. (1972). Paard en Varken. In: *Besmettelijke Dierziekten*. Wetenschappelijke Uitgeverij E. Story-Scientia, Gent.

Devriese L. (2011a). Gesneuvelde paarden. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift* 80, 365.

Devriese L. (2011b). Zieke oorlogspaarden in 1914-18. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift* 80, 376.

Devriese L. (2014). Het Blauwe Kruis ontstaan in WO I. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift* 83, 80.

Devriese L. (2015). Dourine bij paarden na Wereldoorlog I. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift* 84, 196.

Devriese L. (2019). Beestig. In: *Van Mensen & Dingen, Jaarboek voor Volkscultuur in Vlaanderen*. Koninklijke Bond der Oost-Vlaamse Volkskundigen, Gent.

Egter van Wissekerke J. (2010). *Van kwade Droes tot Erger. Gebruik en Veterinaire Verzorging van Paarden in het Leger (1762-1874)*. Erasmus Publishing, Rotterdam, Nederland.

Ellis J. (2004). *Cavalry. The History of mounted Warfare*. Pen & Sword Military Classics, Barnsley, South Yorkshire, England.

Kip G., Pierik P. (2014). *Hellehonden en ander Dierenleed 1914-1945. Een Ode aan het Dier in Oorlogstijd*. Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, Nederland.

Ministerie van Landsverdediging (1933). *Handboek voor het Reservekader der Artillerie*. Brussel.

Slob W. (1987). Het paard in de oorlog. In: *De Glorietijd van het Paard*. De Bataafsche Leeuw, Amsterdam, Nederland.

Van De Sompel A. (2016). *185 jaar Belgische Militaire Diergeneeskundige Dienst (1830-2015). Van Paardenmeester tot Beschermmer van de collectieve Gezondheid*. Uitgave in eigen beheer, Kalken.

Vanthemse D. (2009). *Hondse Oorlog. Dieren in de Grote Oorlog 1914-1918*. Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis, Brussel.

von den Driesch A., Peters J. (2003). Tiere und Tierärzte im Kriegsdienst. In: *Geschichte der Tiermedizin. 5000 Jahre Tierheilkunde*. Schattauer, Stuttgart, Deutschland.

© 2021 by the authors. Licensee Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift, Ghent University, Belgium. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Vind de juiste werker voor je bedrijf

www.mediaservice.be

Plaats je
personeelsadvertentie in
Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift
en krijg 15% korting.

1294, BM100133 © SHUTTERSTOCK

Mediaservice

gericht adverteren